

מסה כפוית טובה על גברים יפנים

זוהר דובינצ'ק

המסה הזוכה בפרס ון ליר לכתיבה מסאית 2022

אפריל 2023

ב ינואר 2020, רגע לפני הקורונה, עמדתי מתחת לחופה עם בן זוגי. ליבי רחש אהבה ושמחה והתרגשות. גם סביבתי הקרובה שמחה בשבילי. להפתעתי, גם סביבתי הפחות קרובה שמחה בשבילי. קיבלתי עשרות ומאות איחולים נרגשים מאנשים שלא הכרתי. בחלק גדול מהצפוי מתוכם הופיעה המילה נס. בהדרגה התברר שהם חגגו איתי לא את שמחת האהבה, אלא את הצלתי. אני אישה שהתחתנה ונגאלה מבדידות ברגע האחרון ממש. אנשים התוודו שדאגו לי שנים. נשים ראו בי מקור להשראה ולתקווה. הודיתי לכולם הודיה של אמת על כוונותיהם הטובות. ולא שלא הבנתי אותם. אבל במקביל, חשבתי שקצת מוזר שלא נמצא בעולם אפילו אדם אחד שחשב לנחם אותי על מה שאני מאבדת.

הורגלתי בחיים שקטים של התבוננות פנימית. וב"הורגלתי" אני מתכוונת, שחתרתי באופן פעיל כדי להשיג אותם. זו הייתה עבודה של שנים. החיים במסלול הראשי גובים מחירים גבוהים, ואני מצטלקת עמוק ומחלימה לאט. הדברים שממלאים אותי תשוקה ושמחה ותוחלת הם לא תמיד הדברים שמגיעים עם תוואי המסלול. בהדרגה יצרתי, צער אחד צעד, חיים שהתאימו לי. ניפיתי מה שלא התאים, נתתי מקום למה שכן. החיים שבניתי לא היו תחנת ביניים. הם היו הדבר עצמו. ואז התאהבתי באיש, והתחתננו. החיים המשותפים החדשים שלמים ומלאים ומאושרים מעבר למה שדמיינתי שאפשרי. האמת היא שתמהיל האהבה שלנו כל כך ייחודי, שאני מוכנה לאמץ את נרטיב ההתגלות השמימית. העניין הוא שהאהבה הטובה הזאת מגיעה עם סט דרישות ארציות, מוצדקות כל אחת בפני עצמה. ועסקת החבילה הזאת היא עוד דברים חוץ מנס.

יש לו שישה אחים ואחיות, בארץ ובחו"ל, וכשלושים אחיינים. לכולם יש ימי הולדת ובר-מצוות. רוב האירועים כוללים שבת משפחתית שלמה או טיסה משפחתית בת שבוע, ויש גם מפגש משפחתי שנתי של כמה ימים. גם משפחתנו הקטנה נוהגת בכל אלה, אבל השינוי במינון הוא צונאמי. לא גדלתי בדור שתובע הכלה, לפעמים דורסנית, לכל רצון וקושי. בעולם שגדלתי בו, חוסר חיבה לאירועים הומי אדם הוא לא סיבה לא להשתתף בהם. אני מתנגדת למניירות, וחושבת שכולם צריכים לעשות מאמץ. גם אני. ואני עושה מאמץ אמיתי. אבל יש לומר את האמת: מקץ שנה של השתתפות פעילה בשלל אירועים משמחים, הבנתי שמלבד היותי מאוהבת ומאושרת עם בן זוגי, אני גם מותשת מאוד. כל כך הרבה ימים הופקעו מחיי אל מה שמכונה "החיים עצמם". ובחיים עצמם, שעכשיו הם משותפים, אני שוהה במרחבים שלא תמיד מתאימים לי, ביותר מבחינה אחת. מאז שקרה לי נס וקיבלתי נתח גדול ממה שמכונה חיים, אני מרגישה כמו שחיין שנסחף קצת רחוק מדי מהחוף.

סף השמיעה שלי גבוה מהממוצע. כל החושים שלי חדים מהממוצע. אני יכולה לשמוע עלה נושר. אני מזהה ניצן רוטט רגע לפני הפריחה. טיול לבד ברחוב הוא לונה פארק מלא הרפתקאות. וכשאני נוסעת לבד ברכב, אני שומעת מוזיקה בווליום הנכון בשבילי, והנמוך מדי לרוב האנשים. התאהבתי באיש עם ווליום מותאם לשלי. אני מניחה שההתאמה הזאת הייתה חלק מהסיבה להתאהבות. החיים המשותפים שלנו הם מנגינה שלווה, גיטרה וכינור. המשפחה שלו היא ווליום אחר לחלוטין. לפני מפגש משפחתי הומה אני לוקחת בסתר אופטלגין. אני אמות לפני שאהיה האדם שמעקם פרצוף או לא משתתף. העניין הוא, שאני באמת קצת מתה. מתישהו הנפש מתנתקת מהגוף, מרחפת מעל האירוע הרועש מדי למידותיי, ושואלת: אבל מה את בכלל עושה כאן? הרעש הוא לא הכאב היחיד. מפגש רב-משתתפים הוא תמיד גם אירוע רב-נפגעים. ילד העליב ילד. מבוגר העליב ילד. ילד העליב מבוגר. כל המשתתפים שוכחים אחרי דקה. אני לוקחת ללב כמו זיהום. אדם שחי לבד בוחר את מינון החשיפה לזיהום העולם שהוא יכול לשאת. לאישה נשואה זה פחות אפשרי. אני סופחת על כורחי כאבים לא לי. נלווה אליהם בוז עצמי. אני בזה לעצמי עכשיו, כי מערכת היחסים שלי עם עצמי השתנתה.

גם סיפור המסגרת שלי השתנה. קודם הייתי אישה שחיה את חייה ועוסקת בעיסוקיה. מה שעשיתי זה מה שהגדיר אותי. עם נישואי, לא רק שצורפתי בבת אחת אל קהילת הזוגות; גיליתי שנגררתי, וגררתי את אהוב ליבי, אל הצד האפל שלו. אני כבר לא האישה הכותבת. אנחנו הזוג הנשוי. וליתר דיוק: אנחנו הזוג הנשוי שאין לו ילדים. מדי פעם אחיין תמים משדר אלינו בתמימות שיחות ממטבחים סגורים: "בגילך כבר אי-אפשר ללדת, נכון?" "אתם רוצים תינוק?" "אתם קונים תינוק?". בקבוצות נשים אני קוראת נשים מיוסרות. כולן מדברות על חג בלי ילדים. על אירוע משפחתי בלי ילדים. על הגישה שילדה על החותנת חסרת הטקט ששאלה מתי כבר. ליבי נכמר ונשבר וגם תוהה. כמה מהכמיהה והרצון לילד מגיעים מתוך הלב, וכמה מהרצון להרגיש שייכת לקבוצה הנכונה? לא בטוח שזה משנה. רציתי ילד גם לפני שהתחתנתי. למעשה רציתי אותו מספיק כדי לדאוג לשמור עוברים, כדי לבטח את עצמי מבעיות הבריאות שידעתי שיש לי. חשבתי בשעתו שבבוא היום, גם אימוץ יתאים לי. לא היו לי שום מחשבות על שייכות גנטית. דמיינתי דיאדה של אמא וילד, וזו נראתה לי תמונה שלמה. עם נישואי, התמונה

השתנתה. גם הוא רוצה ילדים, אבל ממנו. העוברים ששמרתי הם של גבר אחר. אני מזריקה הורמונים ובוכה. אובדן הדיאדה גרם לי לחשוב על משהו שלא התעניינתי בו קודם: יש אי שם בעולם עוברים שהם המשך גנטי שלי, והם יישארו מוקפאים, ובסופו של דבר יושמדו. מי שהייתי קודם יימחק. בהדרגה בחיי, לחלוטין במותי.

אנחנו חיים בתקופה צבעונית. זו אינה שעתם של הכבלים השקופים, שממילא יש להודות שכבר התרופפו. העולם לכאורה נפתח בהדרגה אל אפשרויות נוספות. אלא שבהתרופפות, כמו בכל מאחז קסמים, נדרשת תנועה זעירה לא נכונה, והקשר מתהדק במקום להשתחרר. כי זה המלכוד: אנחנו לכאורה מקבלים את כל צורות החיים. אבל אם במקרה נורמלת מחייך האלטרנטיביים אל הכביש הראשי, המשמעות היחידה היא שניצלת. והאמת היא שיש צדק מסוים בקביעה הזאת. האדם הוא יונק, ויונקים הם יצורים חברתיים הזקוקים למגע. בדידות בתוך זוגיות או משפחה היא פריבילגיה אסתטית. בדידות אמיתית יכולה להיות קטלנית. באחד הפנקסים שלי כתוב: זכרי את אשר עשתה לך הבדידות. ובכל זאת, מסגור נישואי כסיפור שבמוקדו עומדת הצלה מחלחל בקדושת האהבה. לא נאחזתי באיש הזה כדי להינצל מהבדידות. בחרתי לקשור את חיי בחייו בגלל אהבתי אליו, ולמרות אהבתי אליה. ובכל זאת, ולמרות שהאדם הוא יונק ויצור חברתי, לא מעט מחבריי, הרווקים וגם הנשואים, נוהגים לנסוע לחו"ל לחגים. ולכן צריך אולי לדבר על ישראל. או, ליתר דיוק, על יפן.

ב־13 באוקטובר 2006 פרסם הסופר היפני מקי פוקאסאווה מאמר שבו טבע את המושג "גברים אוכלי עשב". המושג החדש תיאר גברים שאין להם עניין בנישואים או זוגיות. הם איבדו את גבריותם, במובן הגברי של הקמת משפחה, על כל החובות הנובעות מהיותך אב המשפחה. זהו למעשה תת־סעיף מגדרי של המושג אוויטוריסאמה, שמשמעותו חיים לבד, בלי תלות כלשהי באנשים אחרים.

ב־2006 היה לי בן זוג דובר יפנית. הוא זה שאמר לי ש"יפנים הם משהו אחר". שנינו לא הכרנו אז את המושג החדש, כמובן. בן זוגי דאז התייחס בעיקר לחיבה היפנית המוגזמת למשחקי מחשב. וחשבתי שהוא צודק. אנחנו היינו אנשים עם מטרות וערכים. היפנים היו זומבים חלולים שמעבירים שעות בחדר סגור מול מסך.

אלא שעם השנים התקיימה בי קלישאת הקלישאות, הפוסל במומו פוסל. הבוז כלפי האנשים המשוניים התחלף בקנאה עמוקה. כי לפחות חלק אחד בי היה רוצה להעביר את חיי בדיוק ככה. בלי תלות באף אחד. בלי להיטרף בסבך קורי החובות רק כי התאהבתי באדם. בלי לספוח כאבי לב לא לי. האם הרצון הזה באמת הופך אותי ל"משהו אחר"? הוא בוודאי הופך אותי חיצונית לרוב הספרים והשירים והסרטים בארכיון האנושי, שהמוקד בהם הוא הדרמה המשפחתית או הרומנטית. ובמרחב המשפחתי הישראלי, הוא גם הופך אותי למשוונה.

הכול פוליטי. גם מה שמשונה הוא פוליטי. וגם בהקשר הזה תהום פעורה בין אישה שקוראת לבד ספר בפארק ובין אישה שהיא חלק ממשפחה שהיא חלק מחברה. המשפחות של שנינו מסורתיות. שלו יותר. אחד האחים חזר בתשובה והיום הוא חרדי. המשמעות: על יד שולחן השבת יושבים אנשים שחושבים שאסור לשמוע אותי שרה. עולמם הטבעי כולל את צמצום הנוכחות שלי במרחב. אחיין בן שבע שואל אותי בתמימות "אבל למה החולצה שלך לא צנועה?" החולצה, יש לציין, צנועה. אבל צניעות היא כידוע עניין של גיאוגרפיה, ושלי השתנתה. יש ניואנסים שרק מי שחי בתוכם מכיר. בין היתר מוסכם על משפחה דתית נורמטיבית, שדתייה שמתלוננת על יחס הדת לנשים היא רפורמית וגם מעצבנת. מה, אבל כולנו משפחה. ואת הרי מבינה שזה לא אישי.

בערב חג הלכתי עם אחיינית בת תשע לבית הכנסת. ישבנו מאחורי המחיצה ולא ראינו ולא שמענו כלום. כשחזרנו היא אמרה, בתמימות של ילדה, אבל לא הצלחתי לשמוע כלום. אמא שלה, גיסי, אמרה "טוב נו מה נעשה. מה אנחנו, פמיניסטיות?" וצחקה. צחקתי גם. איזו מחשבה מופרכת, שנלך לבית הכנסת ונרצה לראות ולשמוע את התפילה. והרי לא נתחיל דיון פוליטי ונכניס לילדה רעיונות ונהרוס לכולם את אוירת החג. זה לא אישי. אבל עד איזה גבול הדעות והרצונות והמחשבות הן לא אישיות? בבית אני פשוט אני. במרחב המשפחתי-דתי אני אישה. בר המצווה לאחיין נערכת בהפרדה מוחלטת. הנשים יושבות מאחורי וילון. אם לא אגיע כולם יעלבו באופן אישי ביותר. אני מגיעה ויושבת מאחורי הווילון. אני לא נודניקית. אני לא רפורמית. העדפתי לא לנסוע שעות לאירוע שאני לא באמת משתתפת בו, אבל אי-אפשר. זה לא אישי.

זיכרון ילדות מתוק: ארוחת שבת בבית הוריי. דודי מתרווח בכיסאו בסיפוק, ואומר: "אם מישהו זר היה נכנס לכאן עכשיו הוא היה מקנא. יום בלי טלוויזיה וטלפון, שירי שבת ומשפחתיות, איזו נחת". דודי אהב מאוד את משפחתו, את המגזר, את אלוהים ואת ההמולה. זאת הייתה אמונתו ושמחתו עד יום מותו. בשבת המדוברת התארחו לפחות ארבעה ילדים קטנים שעדיין מרטיבים בלילה. גרנו בדירה סגורה בבניין בלי גינה, וארוחת שבת נמשכה למעלה משלוש שעות. היה ברור לנו שאנחנו מושא לקנאה. למען ההגינות, יש לומר שפגשתי ואני פוגשת כל הזמן אנשים שמדברים בערגה על משפחה גדולה, ארוחות משותפות ויום בלי טלוויזיה וטלפון. אבל ממרחק הזמן כבר הגיעו תוצאות אמת: יש גם סיכוי לא רע שזר שהיה מזדמן אלינו באותה שבת היה בורח על נפשו. כמו כן, יש סיכוי לא רע בכלל שהמישהו הזה הוא אני. כי יש לומר בכנות: תמיד הייתי אדם שמעדיף שיחה אינטימית על אירוע המוני. הרצון שלי בשקט ובשלווה לא החל עם נישואיי. הנישואים חידדו דבר שהיה שם תמיד, והמראה המשפחתי החדשה הזכירה שאלות שהיה לי נוח לא לשאול.

דמיון המפגש לא דומה למציאות. בדמיון אף פעם אין שום בעיה: נגיע לאירוע ונדבר רק על דברים ניטרליים. אנחנו משפחה וזה מה שחשוב. המציאות היא זרקור על דברים שאת חלקם כבר שכחתי, ולחלקם לא הייתי מודעת קודם. מודעות חדשה-ישנה לגוף יוצקת בו חוסר נוחות. השיחה מבוססת במים רדודים. אני לא יכולה לדבר עם המשפחה החדשה שלי על הדברים הבווערים בעולמי, שסותר את

עולמם. ובכל זאת אני אוהבת אותם מספיק כדי להתלבט אם לכתוב. אל ספסל הקוראים שיושב על הכתף שלי הצטרפו בבת אחת עשרות אנשים נוספים. הם לא דוברים את השפה שלי, אבל קוראים אותי, ואני לא רוצה לפגוע בהם. וזאת נקודה נפרדת וכאובה:

אישה כותבת היא זבוב על קיר. היא צופה ומתארת, ואחראית על רגשותיה בלבד. הכתיבה היא הדרך לתעל את אותם רגשות ממנה אל הקוראים האנונימיים. יש לאישה הזאת הקשר משפחתי. תרבותי. מסורתי. היא פוסעת בין מוקשים. ריבוי הזהויות לכאורה אמור להצליל את המבט, אבל כאמור, הדמיון אינו דומה למציאות. הדמיון הוא ניתוח עשיר של שלל הקונפליקטים. המציאות, נחותה וכבדה, שרועה משותקת מול קובץ שכל משפט בו נבחן לא במבחן הספרות והתובנה הצלולה, אלא במבחנים ארציים ומעליבים כמו מי עלול להיפגע. הכותבת לא רוצה לפגוע באף אחד. כבר קרה לה שאנשים נעלבו כי הרגישו שלא ראתה אותם נכון, שגזלה מהם דבר פרטי, שלא הבינה. כל אירוע כזה השאיר צלקת. היא לא רוצה לפגוע במשפחה שלה, באיש שהיא אוהבת אהבת נפש, במשפחה שלו שהיא עכשיו גם שלה. ויש גם הכיוון ההפוך: כתיבה היא עניין פנימי, אבל שדות הקטל שלה פומביים. אין אולי מקום נקי מקנאה ומצרות עין. אבל יש הבדל בין שיחת רכילות בפינות קפה במשרד ובין קטילה מושחזת שלך בעיתון שמונח כרגע בסלון אצל גיסתך. ככל שהשהות של הברייה הכותבת בחיים עצמם מתעצמת, המרחב שלה הולך ומצטמצם. בסופו של דבר היא מוצאת את עצמה כותבת סיפור מדע בדיוני על רובוטים.

היפנים, אגב, אוהבים רובוטים. הם מנהלים איתם מערכות יחסים ואפילו מתחתנים איתם. חברת גייטבוקס היפנית מנפיקה תעודות נישואים לאנשים שמעוניינים להתחתן עם ההולוגרמות שהיא מוכרת. איזה אנשים משונים. מי רוצה מערכת יחסים עם מישהו שמתוכנת להיות תמיד בצד שלך. שלא יכול להיפגע או לפגוע, לאכזב או להתאכזב. שלא מגיע עם שלל חובות והתנגשויות. שיש לו כל הפונקציות האנושיות מלבד החלקים הכואבים. תשובה: אני. כשאני מדמינת את המפרט הזה אני לא מרגישה את הרתיעה המתבקשת. להפך. אני מרגישה הקלה.

אז מה את בעצם רוצה? לכאן מתנקזים כל דיוני העולם בסופו של דבר. מה הפתרון? מה האלטרנטיבה? אבל מי שחוה קונפליקט לא מחויב להגיע עם פתרון. לכן ניסוח נכון יותר של השאלה הוא "אבל מה היית רוצה שיקרה?". בלי תוכנית או הוכחת היתכנות. רק חלום כמוס. הנה זה שלי: הייתי רוצה שבחירה באהבה לא תחייב מחיקה וטשטוש של בחירות אחרות. וליתר דיוק, הייתי רוצה לפרק את עריצות המבנה. שמי שבחר לחיות לבד לא ייחשב בסתר הלב לזקוק להצלה, ומי שבחר לחיות בזוג יוכל לבחור איך. כל זה לכאורה קיים. ובכל זאת גבר יפני הוא לא אישה נשואה בישראל, ולא רק כי הוא נשוי להולוגרמה. אולי אם נפרק את חוקי האהבה, הבחירה בה תקבל משנה תוקף. ואולי בלי חוקי הפורמט יהיה אפשר לחיות בשלום עם גרסת המטריוסקה המודולרית, של סופרת ושל גבר יפני ושל אישה נשואה שמתארכת אצל המשפחה בחגים. בכל פעם דמות אחת היא הגדולה והעליונה ואחרת היא הבובה הזעירה ביותר, עטופה שכבות חשכה וממתינה לתורה.

האדם הוא יצור חברתי. ואני, כאמור, לא מהדור שדורש הכלה. אבל נדמה לי שגם אני הייתי שמחה לדעת שהייתי אדם לגיטימי בעולם גם לפני שקרה לי נס הנישואים. ושזה בסדר לבחור באהבה ובכל זאת להתגעגע לפעמים לדרך האחרת. להאמין באלוהים ולכפור בכללי הטקס. להיות אישה כותבת ואישה עם משפחה בלי שתהיה סתירה בין השניים. לשמוח באיש שאני אוהבת, ולזכור שהייתי מאושרת כשהייתי אחת עם העולם, ועכשיו אני מאושרת איתו. ולהסכים שדווקא החלק הזה, הוא ולא אחר, הוא נס.

זוהר דובינצ'ק היא תסריטאית ומסאית. מתגוררת עם בן זוגה במצפה רמון. סרט הביכורים שלה יוקרן בפסטיבל ברלין.
